

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету фізичного виховання і спорту України, доктора педагогічних наук, професора
Дереки Тетяни Григорівни

на дисертаційну роботу **Шестопал Наталії Олександрівни**
на тему: «Фізична терапія осіб із вогнепальними пораненнями
вільної верхньої кінцівки», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія, галузь знань 22 Охорона
здоров'я

Актуальність. У дисертації обґрунтовано доцільність застосування засобів фізичної терапії для військовослужбовців з наслідками вогнепальних поранень та ефективність реалізації програми фізичної терапії в умовах госпіталю для ветеранів військової служби. Проблема фізичної терапії учасників бойових дій є особливо актуальною сьогодні з початку тимчасової окупації російською федерацією територій України та повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

Фізична реабілітація, відновлення та збереження працездатності осіб, що брали участь у бойових діях, сьогодні є дуже актуальною. Важливими є своєчасність, комплексність, безперервність процесу фізичної реабілітації та найшвидше повернення хворої людини до повноцінного психосоціального життя і найбільш повне відновлення втраченої працездатності.

Проведення реабілітаційних заходів у військовослужбовців має свої особливості, оскільки після участі в бойових діях, які супроводжувались величезним фізичним і психологічним навантаженням, породжуючи потужний бойовий стрес, демобілізовані бійці, повертаючись додому, зазначають, що їх психіка виявляється непристосованою до мирного життя, стандартних цінностей суспільства та ін. Так, можлива як додаткова психотравматизація, так і виникнення у військовослужбовців неприйняття існуючих соціальних цінностей, розвитку асоціальних форм поведінки та ін. Після надання першої медичної допомоги та спеціалізованого лікування у військових шпиталях військовослужбовці потребують фізичної та психологічної реабілітації. Це

дуже важливе завдання, оскільки військовослужбовець, який отримав поранення або бойову психічну травму та не пройшов належним чином реабілітацію, не здатний повноцінно повернутись до мирного життя.

Таким чином, актуальність вищевказаної проблеми, її соціальна значущість зумовили вибір теми дисертації та формулювання її мети й завдань.

Зв'язок роботи науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі фізичної терапії та ерготерапії Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану Науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016–2020 рр. за темою 4.8. «Організаційні та методичні особливості фізичної реабілітації осіб з вогнепальними та мінно-вибуховими ураженнями» (номер державної реєстрації 0116U001667) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 4.2 «Відновлення функціональних можливостей, діяльності та участі осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп засобами фізичної терапії» (номер державної реєстрації 0121U107926).

Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні, побудові та апробації алгоритму заходів фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки, а також в проведенні реабілітаційних заходів в клініці реабілітації, професійної патології та нетрадиційних методів лікування Ірпінського військового госпіталю.

Ступінь обґрунтування наукових положень і висновків, які сформульовані у дисертації. Наукові результати дисертації висвітлені в 15 наукових публікаціях: 2 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 2 статті у періодичному науковому виданні Румунії, проіндексованому в базі даних Scopus (Q3, Q2); 1 стаття у періодичному науковому виданні Словаччини, проіндексованому в базі даних Scopus (Q4); 10 публікацій апробаційного характеру.

Основні положення дисертації, висновки та результати представлено на міжнародних та вітчизняних конференціях: Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь і олімпійський рух» (2018, 2019, 2021; Київ, Україна), II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших служб на шляху євроатлантичної інтеграції України» (2019; Київ, Україна), Міжнародна науково-практична конференція «Фізичне виховання, спорт та фізична реабілітація: проблеми і перспективи розвитку». (2021; Київ, Україна), XI Міжнародна науково-методична конференція «Сучасні технології в галузі фізичного виховання, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (2021; Харків, Україна), Міжнародна конференція «Physiotherapy and health» (2021; Trencin, Slovakia), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Місце і роль фізичної терапії у сучасній системі охорони здоров'я» (2022; Чернівці, Україна), Міжнародна наукова конференція з фізичного виховання та спорту «Розвиток фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану» (2022; Ченстохова, Республіка Польща), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації на сучасному етапі розвитку держави» (2022; Київ, Україна), IV науково-практична internet- конференція з міжнародною участю «Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини» (2023; Харків, Україна).

Для вирішення поставлених завдань були використані адекватні методи наукового пошуку, які дозволили обґрунтувати на високому науково-методичному рівні основні положення результатів дослідження та висновки дисертаційної роботи.

Наукова новизна рецензованого дослідження не викликає сумнівів і полягає в тому, що в роботі:

- вперше на підставі показників, що характеризують порушення функціонального стану, якості життя й обмеження у соціальній та професійній діяльності військовослужбовців, розроблено та науково

- обґрунтовано алгоритм застосування заходів фізичної терапії в осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки, що ґрунтується на базових принципах Міжнародної класифікації функціонування, обмеження;
- вперше в межах розробленого алгоритму впроваджена програма фізичної терапії осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки з урахуванням локалізації травми, яка включала комплексний підхід щодо застосування реабілітаційних заходів, зокрема рухової активності цілеспрямованих дій з моделюванням ситуацій, бімануальної терапії, терапевтичних вправ у воді, позиціонування, лікувального масажу, постізометричної релаксації та спеціальних тренажерів, спрямованих на відновлення навичок повсякденного життя і діяльності, пов'язаної з виконанням обов'язків військовослужбовця;
 - вперше отримано дані про специфіку відновлення якості життя військовослужбовців з пораненнями верхньої кінцівки з урахуванням особливостей професійної діяльності, психоемоційного стану та соціальної активності;
 - уточнено та конкретизовано набір категорій та методів обстеження в осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки відповідно до доменів Міжнародної класифікації функціонування, інвалідності та здоров'я та на підставі аналізу щоденної діяльності та потреб військовослужбовців;
 - доповнено та розширено дані щодо позитивного впливу сучасних заходів фізичної терапії в осіб з пораненнями верхньої кінцівки на ефективно відновлення стану військовослужбовців, швидке повернення їх працездатності, готовності до виконання та досягнення військових цілей під час бойових дій;
 - дістали подальшого розвитку знання щодо застосування біопсихосоціального підходу в організації реабілітаційного процесу

військовослужбовців із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки;

— поглиблено дані про вплив психоемоційного стану на відновлення фізичної, соціальної активності та професійної діяльності військовослужбовців після поранення верхньої кінцівки.

Практична значущість. Отримані результати щодо застосування алгоритму заходів фізичної терапії сприяли відновленню маніпулятивної функції вільної верхньої кінцівки, відновленню функціональної незалежності та покращенню якості життя військовослужбовців із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки. Результати дослідження ефективності розробленого алгоритму фізичної терапії свідчать про можливість його застосування в спеціалізованих лікувальних установах, реабілітаційно-оздоровчих, санаторних закладах, зокрема, технологія реабілітаційного втручання, яка розроблена в межах запропонованого алгоритму, впроваджена в практику роботи клініки реабілітації, професійної патології та нетрадиційних методів лікування Ірпінського військового госпіталю, що підтверджується відповідним актом впровадження «Алгоритм фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями верхньої кінцівки» (акт впровадження від 11 червня 2021 р., додаток В). Крім того, отримані результати використовуються в лекційному матеріалі, практичних і семінарських занять з навчальних дисциплін «Клінічний реабілітаційний менеджмент при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату», а також «Фізична терапія та ерготерапія при травмах та захворюваннях опорно-рухового апарату» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра за відповідним напрямом, а також до підготовки об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ) для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ), що підтверджується відповідними актами впровадження:

1. «Алгоритм фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями верхньої кінцівки» (акт впровадження від 10 червня 2021 р.).

2. «Структура управління процесом фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки» (акт впровадження від 10 червня 2021 р.).

Оцінка змісту дисертації. Рецензоване дисертаційне дослідження складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 211 сторінок тексту комп'ютерного набору державною мовою. Робота містить 11 додатків, 17 рисунків і 28 таблиць. Усього використано 196 джерел наукової та спеціалізованої літератури.

Дисертація характеризується глибоким розкриттям досліджуваної проблеми, самостійністю у підходах до їх висвітлення.

Анотація містить всі необхідні компоненти та традиційно викладена двома мовами. Вступ містить усі необхідні складові: здобувачем переконливо обґрунтована актуальність вивчення обраної теми, визначені мета і завдання дослідження, сформульовані об'єкт та предмет дослідження, надані методи дослідження.

У першому розділі «Сучасні підходи до фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки» автором проведено ґрунтовний аналіз сучасних даних науково-методичної літератури щодо актуальності та поширеності вогнепальних поранень вільної верхньої кінцівки військовослужбовців ЗСУ.

В розділі 1 за даними літератури автором детально проаналізовано сучасні засоби фізичної терапії осіб при травмах вільної верхньої кінцівки та особливості побудови алгоритму заходів фізичної терапії осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки відповідно до принципів Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ).

Крім того, в розділі 1 автором представлено аналіз науково-методичної літератури щодо сучасних підходів до фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки.

У процесі роботи над дисертаційним дослідженням автором було проведено аналіз 196 джерел наукової та спеціалізованої літератури вітчизняних і зарубіжних авторів.

У другому розділі «Методи та організація досліджень», описано методи дослідження та особливості їх використання, етапи організації дослідження.

Дослідження було проведено на базі клініки реабілітації, професійної патології та нетрадиційних методів лікування Військово-медичного госпіталю у м. Ірпінь в рамках трьох послідовних та взаємопов'язаних етапів, що забезпечили наступність у плануванні, одержанні, обробці, інтерпретації та поданні теоретичного та експериментального матеріалу. Дослідження ґрунтується на вивченні стану 78 військовослужбовців з поєднаними, множинними пораненнями та травмами, які мали ізольований характер у динаміці протягом 2 років. Автором наведено критерії включення у дослідження та етапи дослідження.

У третьому розділі «Характеристика функціонального стану осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки на етапі попередніх досліджень» автором проведено контент-аналіз медичних карт військовослужбовців та проаналізовано показники діяльності та участі осіб з вогнепальними пораненнями верхньої кінцівки за МКФ.

Автором було проаналізовано результати функціонального стану вільної верхньої кінцівки (на рівні структур і функцій організму за МКФ). В розділі автором також був виконаний кореляційний аналіз з метою визначення структури взаємозв'язків між показниками шкали HARS, що характеризувала психоемоційний стан осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки і показниками шкал: якості життя DASH і функціональної незалежності FIM.

У четвертому розділі «Алгоритм заходів фізичної терапії осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки» представлено результати щодо методологічних основ побудови алгоритму заходів фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки. Автором

розроблено алгоритм заходів фізичної терапії осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки, де періоди відновлення, спрямовані на покращення якості життя військовослужбовців та втрачених соціальних і професійних можливостей; пришвидшення відновлення функціональних структур пошкодженої кінцівки. Комплексне відновне лікування засобами фізичної терапії проводилося за 3 періодами: ранній післяопераційний, пізній післяопераційний та відновлювальний, які відповідали поставленим цілям і завданням на кожному з рівнів МКФ.

В п'ятому розділі «Ефективність розробленого алгоритму заходів фізичної терапії осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки» автором було проаналізована динаміка показників функціональної незалежності та якості життя осіб із вогнепальними пораненнями верхньої кінцівки (на рівні діяльності та участі за МКФ), динаміка показників функціонального стану вільної верхньої кінцівки, також автором було проведено порівняльний аналіз показників категоріального профілю за МКФ у осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки.

В шостому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження», проведено аналіз отриманих результатів та їх порівняння з висновками та результатами інших досліджень, даними навчальної та методичної літератури.

Висновки, сформульовані в дисертації, обґрунтовані і достовірні, відповідають меті і завданням дослідження, відображають новизну і практичну значущість.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень. У контексті викладеного вище доцільно зробити такі зауваження та пропозиції:

1. Оскільки робота присвячена темі фізичної терапії осіб із вогнепальними пораненнями доцільно охарактеризувати дефініцію «вільна верхня кінцівка» на основі теоретичного аналізу, синтезу та

- узагальнення даних наукової та спеціальної науково-методичної літератури.
2. В третьому розділі «Характеристика функціонального стану осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки на етапі попередніх досліджень» варто статистично обґрунтувати однорідність досліджуваних груп, щоб можна було визначити ефективність запропонованого алгоритму заходів ФТ для осіб з пораненням вільної верхньої кінцівки. В даному розділі військовослужбовці охарактеризовані як одна група у кількості 78 осіб.
 3. На нашу думку в роботі при аналізі динаміки показників гоніометрії на стор. 132 не варто використовувати формулювання на кшталт «усі початкові показники рухової функції пораненої кінцівки в основній і контрольних групах були *приблизно однакові*». Результати повинні мати або ж ні статистичну достовірність.
 4. В четвертому розділі в параграфі 4.2. «Алгоритм заходів фізичної терапії осіб з вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки» на стор. 96 автором зазначено, що «план втручання, як найважливішої складової ФТ починався з *розробки індивідуального плану втручання*». На стор 97 зазначено, що «застосування засобів і методів ФТ коригувалися в кожному окремому випадку в залежності від *індивідуальних можливостей* кожного пацієнта і процесу ФТ». Таким чином, ФТ заходи в основній та контрольній групах була певною мірою індивідуалізована чи за розробленим алгоритмом дій. Чи це дає можливість говорити про статистичну достовірність ефективності процесу ФТ?
 5. В таблиці 4.1. «Заходи фізичної терапії в основній і контрольній групах» на стор 98 зазначено, що тривалість занять в основній групі була 60-70 хв, в контрольній – 40-50 хв. Чим обумовлена дана відмінність?
 6. В роботі зустрічаються граматичні та пунктуаційні помилки.

Зазначені дискусійні зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота Шестопад Наталії Олександрівни на тему: «Фізична терапія осіб із вогнепальними пораненнями вільної верхньої кінцівки» є самостійною завершеною особисто виконаною кваліфікаційною науковою працею, відповідає спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія, та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами від 31.05.2019, наказ Міністерства освіти і науки України №759) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор, Шестопад Наталія Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри
фізичної терапії та ерготерапії
Національного університету фізичного
виховання і спорту України

Т. Г. Дерєка

Підпис Дерєки Т.Г. засвідчую

Проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

О. В. Борисова

